

اداره مرکزی

دو طهران خیابان لاله زار شرکت آغا

مدیر کل و صاحب امتیاز

مرتضی قلیخان مؤید الممالک

درایم هفتت سوای جمه که تعطیل است

هر شب طبع و هر صبح توزیع میشود

در شنبه ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۲۵

نکاهی که با اداره فرستاده میشود

صاحب آن حق استرداد ندارد

وجه اشتراک

طهران

۹۰ ماعه دوازده قران

شش ماهه پست و چهار قران

یک ساله چهار تومان و پنجاهزار

در سایر ولایات اجرت پست علاوه میشود

در طهران (قیمت یک نسخه) یکصد دینار

در سایر ولایات سه شاهی

یومیه صبح صادق

صبحکم الله بالظلم والنا فيه

صبح صادق؛

یک شماره با دو محتوا

سید فرید قاسمی

معاصرین و همان اما بخوبی می دانند که در یک سده و نیم اخیر، کشور ما گروهی آزادی گوی مستبد داشته که متر و معیار آزادی تفکر شخصی آنهاست و هیچ صدایی جز صدای خود و هم محفلی هایشان را نه تنها نمی پسندند، بلکه در صدد نیستی آن صدا بر می آیند. برای باورمندان این تفکر، روزنامه نگاری حرفه ای بی معناست و آنچه که از روزنامه نگاری می فهمند، روزنامه نگاری حزبی است. این حکایت، پیشینه یکصدساله در کشور ما دارد. با بررسی تطبیقی شماره ۴۸ روزنامه صبح صادق با دو محتوای متفاوت، می توان به نمونه های آغازین این نوع نگرش دست یافت. اما برای شناخت هر چه بیش تر، نخست باید آگاهیهایی از صبح صادق و گرداننده اش به دست داد.

روزنامه صبح صادق، از ۲۳ صفر ۱۳۲۵ق. به مدیریت مرتضی قلی خان مؤید الممالک (۱۲۸۸ق. ۱۲۹۷-ش.) انتشار یافت. وی در زمره نخستین کسانی بود که شرکت مطبوعاتی تأسیس کرد و تشکیلات تولید و توزیع منظم بنا نهاد و چون زبان فرانسوی می دانست، مرور روزنامه های فرنگ او را بر آن داشته بود تا روزنامه ای حرفه ای انتشار دهد. وی تا زمان به توپ بسته شدن بهارستان نیز، همه تلاش خود را معطوف به هدف کرد. اما تب و تابهای سیاسی اجازه چنین کاری را به طور مطلوب به او نداد. نمونه اش در ربیع الثانی ۱۳۲۵ق. و به دنبال انتشار شماره ۴۸ اتفاق افتاد. صبح روز یکشنبه ۲۰ ربیع الثانی در صفحه نخست شماره ۴۸، این متن به چاپ رسیده بود:

«شرحی است که حضرت مستطاب ملاذالانام،

برگ برگ نشریه های ایران از آغاز تا صدور فرمان مشروطه و چندی پس از صدور فرمان یاد شده را که مطالعه می کردم و نسخه های موجود مطبوعات را مطابقت می دادم، متوجه این نکته شدم که شماره ها و نسخه های پاره ای از مطبوعات آن روزگار با یکدیگر تفاوت دارند. مثلاً در عهد ناصری، روزنامه «ملت سنیه ایران» دو بار با نمره ۱ به چاپ رسیده و همین روزنامه - پس از آنکه به روزنامه ملتی نامبردار شد - دو بار با نمره ۲۱ انتشار یافت. همچنین در عهد مظفری، موارد مشابه دیده می شود. به عنوان مثال ادیب الممالک فراهانی، دو بار در تبریز روزنامه «آدب» را با نمره ۲ به چاپ رسانده است.

پس از صدور فرمان مشروطه نیز، قصه یک شماره با دو محتوا ادامه پیدا کرد. روزنامه صبح صادق یا بنابر سرلوحه اش «یومیه صبح صادق»، دو بار نمره ۴۸ را با محتوای متفاوت انتشار داد. اخیراً دانشگاه تهران در یک اقدام تحسین برانگیز، ۱۵۱ شماره از سال اول روزنامه صبح صادق را با مقدمه و نمایه تجدید چاپ کرد، اما دومین شماره ۴۸ را با تاریخ دوشنبه ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۲۵ق. در این مجموعه جای داد و از نمره ۴۸ که تاریخ یکشنبه ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۲۵ را دارد - در مجموعه یاد شده، خبری نیست!

بی تردید ریشه کنی استبداد، رسیدن به آزادی و حاکمیت قانون، خواست هر انسان آزاده و منصفی است و تلاشهای آزادیخواهانی که صادقانه در قول و عمل پیگیر احقاق حقوق حقه مردم بوده اند، برگ زرینی در تاریخ ماست.

اداره مرکزی

در طهران خیابان لاله زار شرکت آغا.
مدیر کل و صاحب امتیاز
مرضی قلیخان مؤید الممالک
در ایام هفته - سواى جمعه که تعطیل است
مهرش طبع و هر صبح توزیع میشود
دوشنبه ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۲۵
نگاهی که باداره فرستاده میشود
صاحب آن حق استرداد ندارد

وجه اشتراك

طهران
۱۰ ماهه دو ازده قران
شش ماهه پست و چهار قران
يك ساله چهار تومان و پنجاهزار
در سایر ولایات اجرت پست علاوه میشود
در طهران (قیمت يك نسخه) يكصد دینار
در سایر ولایات - سه شاهی

یومیه صبح صادق

صبحکم الله بالخير والمافیه

در انتظارش خواهد بود. مؤید الممالک نیز بر خواسته آنان گردن نهاد و دومین شماره ۴۸ را فردای آن روز یعنی در روز دوشنبه ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۲۵ ق. با این اعتذار به چاپ سپرد:

چون در نمره چهار و هشت روزنامه صبح صادق، لایحه ای [منسوب به جناب حاجی شیخ فضل الله درج شده بود که درج و انتشار آن بدون اطلاع مدیر روزنامه بوده و اجزای اداره، به مقتضای خبرنگاری آن لایحه را در ضمن روزنامه درج کرده اند، اینک محض اطلاع مشترکین، می نگارد که این نمره چون به خلاف وظیفه و ترتیب اداره روزنامه درج شده و مدیر اداره از آن بکلی بی خبر و بی اطلاع بوده است، لهذا آن نمره را بکلی ساقط و باطل کرده، نمره چهار و هشت را تجدید کردیم و از سهو و اشتباه اداره، از آقایان معذرت می خواهیم و این گونه مطالب تا به امضای عموم علمای اعلام و تصویب و کتبی ملی نرسد، صورت رسمیت ندارد. (۲)

آنچه خواندید، درجه اعراب و تهید را بخوبی نمایان می کند و محتاج هیچ تعبیر و تفسیری نیست و فقط باید زیر سر لوحه روزنامه را یاد آور شد که چنین است:

"این روزنامه آزاد ملی، از حوادث و اتفاقات یومیه و مطالبی که راجع به فواید و منافع عامه است، ذکر می کند و مذاکرات مجلس شورای ملی را هر روز به مشترکین محترم به طور خلاصه به فاصله یک شب می رساند. اخبار تلگرافی خارجه، روز به روز درج خواهد شد. نرخ ارزاق و اجناس را هفته ای [یک مرتبه معین می کند. توقیعات و خروج پست طهران را همه روزه می نویسد. اعلانات از هر قبیل پذیرفته، مقالات عام المنفعه [با امضا قبول خواهد شد."

پی نوشتها:

- ۱- صبح صادق، س ۱، ش ۴۸، یکشنبه ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۲۵ ق.، ص ۱.
- ۲- صبح صادق، س ۱، ش ۴۸، دوشنبه ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۲۵ ق.، ص ۱.

حجت الاسلام آقای حاج شیخ فضل الله مجتهد - دامت برکاته - مرقوم فرموده و اوراق متعدده به جهت اطلاع اهالی دارالخلافه و ولایات، طبع و نشر شده. اینک به جهت شرافت در این جریده درج می شود:

بسم الله الرحمن الرحيم

صورتی است که به تاریخ عصر یوم شانزدهم شهر ربیع الثانی ۱۳۲۵ در مجلس شورای ملی با حضور حجج اسلامیه و عده ای [از وکلای محترمین و جناب رئیس نوشته شد که به نظامنامه اساسی ملحق شود و اتفاق آرا بر این شد، دیگر تغییری نخواهد داده شد. این مجلس مقدس شورای ملی که به توجه و تأیید حضرت امام عصر - عجل الله فرجه - و بذل مرحمت اعلیه حضرت شاهنشاه اسلام - خلد الله سلطانه - و مراقبت حجج اسلامیه کثر الله امثالهم و عامه ملت ایران تأسیس شده، باید در هیچ عصری از اعصار، مواد قانونیه آن مخالفتی با قواعد مقدسه اسلام و قوانین موضوعه حضرت خیر الانام - علیه و علی آله الصلوٰة والسلام من الله الملك العلام - نداشته باشد و معین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه، بر عهده علمای اعلام - ادام الله برکات وجودهم - بوده و هست. لهذا رسماً مقرر است در هر عصری از اعصار هیتی که کم تر از پنج نفر نباشد، از طراز اول مجتهدین و فقهای متدینین تشکیل شود که قوانین موضوعه را قبل از تأسیس به دقت ملاحظه و مذاکره نمایند. اگر آن مواد معنونه مخالف با قوانین شرعیه باشد، عنوان قانونیت پیدا نخواهد کرد و امر این هنیت علما در این باب مطاع و متبع است و این ماده، هیچوقت تغییر نپذیر نخواهد بود.

حرره الاحقر، فضل الله التوری فی التاريخ (۱)

به دنبال چاپ این خبر، گروه فشار مدعیان آزادیخواهی به دفتر روزنامه حمله ور شدند و همه نسخه های شماره ۴۸ را - که در دفتر نشریه موجود بود - با پاره کردند و یا به آتش کشیدند. همچنین مدیر نشریه را تهدید کردند که چنانچه تمام نسخه های این شماره را جمع آوری و معدوم نکند و یک شماره ۴۸ بدون مطلب یاد شده و نیز اعتذار نامه ای به چاپ نرساند، عقوبت سختی

یومیه

صبح صادق

وجه انتشار
 طهران
 سه ماهه
 دوازده قران
 شش ماهه
 بیست و چهار قران
 یک ساله
 چهار تومان و پنجاه هزار
 در سایر ولایات اجرت بست علاوه میشود
 در طهران (قیمت یک نسخه) یکصد و پنجاه
 در سایر ولایات سه شصت

تألیف و تصحیح
 صاحب انبیا
 سلطان مؤید الممالک
 این صبح که تظلم است
 در صبح توزیع میشود
 در بیع ساله ۱۳۲۵
 در هر فرستاده میشود
 در استرداد ندارد

بسم الله بالخير والناهي

این کتاب در حوادث و اتفاقات یومیه و مطالبی که راجع شواهد و منافع عامه است ذکر میکند و مذاکرات مجلس شورای ملی را در هر روز بطور خلاصه مینویسد و اخبار تلگرافی خارج را روز بروز درج خواهد شد. سرخ ارزاق و اجناس را هفته یکبار درج میکند و قیمت و خروج بیت طهران را هر روز می نویسد. اعلانات از مرقبیل پذیرفته. مقالات عام المنهه، امضا قبول خود مد شده

ملاحظه و مذاکره نمایند اگر آن مواد معتوه مخالف با قوانین شرعیه باشد عنوان قانونیت پیدا نخواهد کرد و این امرت علماء در این باب مطابقت و متبع است و این ماده هیچ وقت تغییر پیدا نخواهد بود
 حرره الاحقر فضل الله التوری فی التاريخ

(العلم عبادان علم الابدان و علم الابدان)
 تشازع معظم تو فی اکرم علم ابدان را بر علم ابدان مقدم فرموده و منظر صحت و تحصیل راه سلامت را بر شریعت سبقت داده زیرا کسی را که سلامت مزاج نیابد طریقی عبودیت نتواند و آنکه سلامت مزاج خویش را قادر نیابد بلا شبهه انجام تکالیف مذهبی را نتواند چنانچه مکرر دیده ایم
 ۱- مریض از عهد ادای فریضه و نیاید و اگر هم بر آید چنان فریضه تقدم درگاه حضرت رب الارباب را شاید مریض درک نیایش بقام الوهیت و بر مراتب عبودیت را واحد نشود (مریض لذت بندگی و عبادت و خلوت و مقام تسلیم و اطاعت را میداند و نگردد مریض از صوم شهر صیام معذور و از حج بیت المقدس محروم میشود و از فیض جهاد فی سبیل الله دور
 مریض شیطور بطخانه خویش نتواند و از عهد دفع احاطه فاسد مدعی حکمته دشمن داخلی او میسازد بر سبب او دفع سمات خارجی را بطریق اولی القایذ و بر این مریض ظاهر نشد
 ۲- تار آن عاقل با تجربه لازم است که دستور العمل طبیب را بصحت عمل نایند و نکته از او را فرنگدانند و صحت حفظ صحتش طبیبی حاذق صادق لازم است حکمته باقتضای فصل و وقت

صبح صادق
 حضرت مستطاب ملاذ الامام حجة الاسلام
 صبح فضل الله مجتهد است بر کانه مرفوم فرموده
 این کتاب جهت اطلاع اهالی دار الخلافه و ولایات
 صبح و نشر شده اینک بجهت شرافت دوران
 خریدم درج می شود
 بسم الله الرحمن الرحيم
 این است که تاریخ عصر یوم شانزدهم شهر ربیع الثانی
 در مجلس شورای ملی با حضور حجج اسلامیه و عدله
 از کلا محترمین و جناب رئیس نوشته شد که
 مسئله اساسی مباحثی شود و اتفاق آراء بر این شد دیگر
 مریض نخواهد داده شد
 در مجلس مقدس شورای ملی که بتوجه و تأیید حضرت
 امام عصر بحمد الله فرجه و بذل مرحمت اعلی حضرت
 اطلاعیه اسلام خلد الله سلطانه و مراقبت حجج اسلامیه
 از آنکه باقیه و عامه ملت ایران تأسیس شده باید در هیچ
 مریضی از اعضاء مواد قانونیه آن مخالفی با قواعد مقدسه
 اسلام و قوانین موضوعه حضرت خیر الامم علیه و علی آله
 الصلوٰه والسلام من الله الملك السلام ندانته نباشد و همین
 است که در بعضی مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه
 در این زمان اعلام ادام الله بر کانه و چون هم بوده و عهدت
 بر ما مقرر است در هر عصری از اعضاء هیئت که کتبی
 مریض فریضه از طراز اول مجتهدین و تفهساء متدینین
 است که قوانین موضوعه را قبیل از تأسیس بدقت

اداره مرکزی

در طهران خیابان لاله زار شرکت آنها

مدیر کل و صاحب امتیاز

مرئض قلیخان مؤید الممالک

در ایام هفته سوائی جمع که تعطیل است

هر شب طبع و هر صبح توزیع میشود

در شنبه ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۲۵

نکاتی که بداره فرستاده میشود

صاحب آن حق اشتراک ندارد

وجه اشتراك

طهران

۱۰ ماهه دوازده قران

شش ماهه پست و چهار قران

یک ساله چهار تومان و پنجاه هزار

موسسین و ایات اجرت پست علاوه میشود

در طهران (قیمت يك نسخه) يكصد دینار

در سایر ولایات سه شاهی

یومید صبح صادق

صبحکم الله بالخير والنا فيه

این روزنامه آزاد ملی از حوادث و اتفاقات بومیه و مطالبی که راجع خواهد بود و منافع عامه است ذکر میکند و مذاکرات مجلس شورای ملی را هر روز بیشترین مختصر بطور خلاصه با فاصله یک شب میرساند اخبار تلگرافی خارج را روز بروز درج خواهد نمود و اخبار ذوق و اجناس را هفته یکمرتبه معین میکند توقیعات و خروجیست طهران را هم، روزه می نویسد اعلانات از مرقبیل پذیرفته، مقالات عام المنفعه امضا قبول خواهد شد

صبح صادق

(اعتذار)

چون در عمره چهل و هشت روزنامه صبح صادق لایحه منسوب بجناب حاجی شیخ فضل الله درج شده بود که درج و انتشار آن بدون اطلاع مدیر روزنامه بوده و اجزاء اداره محتضای خیرنکاری آن لایحه را در ضمن روزنامه درج کرده اند اینک محض اطلاع مشترکین می نگارند که این نمره چون بخلاف وظیفه و ترتیب اداره روزنامه درج شده و مدیر اداره از آن بکلی بی خبر و بی اطلاع بوده است - لهذا آن نمره را بکلی مسقط و باطل کرده نمره چهل و هشت را تجدید کرده و از سهواً اشتباه اداره از آقایان معذرت میخواهیم و اینکه مطالب تا بمضاء عموم علمای اعلام و تصویب و کلامی ملی ترسد صورت رسمیت ندارد (العلم علمان علم الابدان و علم الابدان)

شماره معظم و محترم علم ابدان را بر علم ابدان مقدم فرموده و حفظ صحت و تحصیل راه - سلامت را بر شریعت سبقت داده زیرا کسی را سکه - سلامت مزاج نیساند طی طریق عبودیت نتواند و آنکه سلامت مزاج خویش را قادر نیساند بلاشبهه انجام تکالیف مذهبی را نتواند چنانچه مکرر دیده ایم (مریض از عهد ادا فریضه و نیاید و اگر هم بر آید چنین فریضه تقدم در کام حضرت رب الارباب را نتواند) مریض درک نیساند بتمام الوهیت و میر مرتب عبودیت را

واجد نشود
مریض لذت بندگی و عبادت و حلاوت مقام تسلیم و اطاعت را مدوکه نکرده
مریض از صوم شهر صیام مستغور و از حج بیت الله الحرام محجور و از فیض جهاد فی سبیل الله دور
مریض ضبط و بر بطخانه خویش نشوند و از عهد دفع اخلاط فاسده بدنی سکه دشمن داخلی او میباشد بر نیاید و رفع حملات خارجی را بطریق اولی نشاید و برای بر سازی بنیانی بر ستاران مائل با تجربه لازم است که دستور العمل طیب را بصحت عمل نمایند و نگذارند و کفزارند و بجهت حفظ صحتش طیبی حافظ صادق لازم است سکه باقتضای فصل و وقت دوائی شافی دهد و مداوای کافی نماید پس معلوم شد که حفظ ابدان مقدم بر حفظ ابدان است و در ممالک قانونی و غیر قانونی باقتضای طیبیت سرآمد همه مقامات زندگانی حفظ صحت است و بتفسارت قراء و بلاد ممالک در هر نقطه مریضخانه و دارالشفائی لازم است که مرضی را در آنجا بپرند و نگاهداری نمایند و در شهرهای بزرگ خاصه پای تخت های ممالک مریض خانهای متعدد دید موجود باشد که هر سال چندین هزار مریض را نگاهداری نمایند و حیاتی تازه بخشنند تا آنکه مثل مریضخانه مرکزی ما مرضی را که از راه دور به مریضخانه می آورند بتوان آنکه سکه رسیده ندریم رد نمایند و جواب بدهند و چون غالباً حاصل این نوع مرضی حالم و فقرا را سائل بکف میسانند - چنانچه محمول خویش را بکنار دیوار گذاشته راه خویش گردانند و ترک